

ع ۳۷، ۱۱، ۱۵

اعلام وصول

همگام با کودکان دارای آسیب بینایی
و خانواده آنان

www.ketab.ir

سرشناسه: خواجه حسینی، حمدالله، ۱۳۵۳-

عنوان و نام پدیدآور: همگام با کودکان دارای آسیب بینایی و خانواده آنان / مؤلف حمدالله خواجه حسینی؛ ویراستار سحر فاطمی زاده.

مشخصات نشر: تهران: به منش، ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۱۱۲ ص.

شابک: 978-600-95336-7-1 قیمت ۱۰۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: کودکان مبتلا به نارسایی های بینایی -- توانبخشی

موضوع: Children with visual disabilities--Rehabilitation

موضوع: کودکان نابینا -- توانبخشی موضوع: Blind Children--Rehabilitation

موضوع: کودکان نابینا -- روابط خانوادگی موضوع: Blind Children--Family relationships

موضوع: کم بینایان -- توانبخشی موضوع: Low vision--*Patients--Rehabilitation

شواسه افزوده: فاطمی زاده، سحر، ویراستار

ردیف ملی کمره: ۸/۳۹۶ هـ ۹ خ/۵/۱۵۹۶ HV

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۰۸۶۰۶ ۳۶۲/۴۱۰۸۳

انتشارات به منش

عنوان همگام با کودکان دارای آسیب بینایی و خانواده آنان

تألیف: حمدالله خواجه حسینی

ویراستار: سحر فاطمی زاده

کتاب آرا: فاطمه شهبازی

ترانه میلادی

چاپ و صحافی: طایف نگار

شمارگان: ۱۱۰

نوبت چاپ: ۱۳۹۶

شابک: 978-600-95336-7-1

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

همه حقوق این اثر متعلق به انتشارات به منش است و هر نوع کپی برداری، بازنگاری و غیر آن از این اثر اعم از ضبط کامپیوتری، صوتی، بازنویسی و یا هر چه صورت دیگر کلاً و جزئاً ممنوع و قابل تعقیب قانونی است.

انتشارات به منش

تهران بزرگراه یادگار امام شمال خیابان ایثارگران شمالی

کوی فرهنگ، چهارم بلوک ۲۵ واحد ۴

تلفکس: ۰۲۱-۲۲۱۴۱۲۰۹

صندوق پستی: ۱۴۶۶۵-۳۵۹

www.behmaneshpub.com

info@behmaneshpub.com

فهرست

عنوان	صفحه
گفتار ناشر.....	۷
سخن آغازین.....	۱۱
بخش اول: قدم در مسیر توانمندسازی کودکان با آسیب بینایی.....	۱۵
مقدمه.....	۱۷
قدم در مسیر پذیرش آگاهانه.....	۱۸
تشخیص نابینایی.....	۲۰
نخستین ارتباط.....	۲۱
یادگیری در کودکان نابینا و کم بینا.....	۲۲
پیوند با فعالیت‌های روزمره.....	۲۴
آموزش گام به گام.....	۲۵
چطور بفهمیم کودک کمان می‌بیند.....	۲۷
به کارگیری باقیمانده بینایی.....	۲۸
تولد، نقطه عطف یادگیری.....	۳۰
تکیه بر حواس جایگزین.....	۳۱
محیط محرک، منبع انرژی و تلاش.....	۳۳
پنجره‌ای پشت پلک‌های فرو بسته.....	۳۴
زبان، حلقه محکم‌ترین پیوندها.....	۳۶
روابط متقابل، بستر زبان آموزی.....	۳۷
حرکات، بیانگر نقطه آغاز زبان آموزی.....	۳۹
بازیگری، کلید زبان آموزی.....	۴۰
کودکان، متفکرانی نوپا.....	۴۲
تقلید، فرصتی برای فراگیری.....	۴۳
مسئله آموزی، کلید حل مشکلات.....	۴۵
درک تفاوت‌ها، ضامن تحرک بهتر.....	۴۷
تفکر بارور، نوید شکوفایی.....	۴۸

صفحه	عنوان
۵۱	بخش دوم: تلاش‌ها برای استقلال کودک نابینا
۵۳	مقدمه
۵۴	بازی و تحرک، تجلی توانمندی و سلامت
۵۸	آموزش مهارت‌های روزمره، پل پیوند با زندگی مستقل
۶۰	قدم در دنیای مملو از تفاوت
۶۵	بخش سوم: رشد کودک با آسیب بینایی و پیامدهای روانشناختی آن
۶۷	مقدمه
۶۹	چگونه به آسیب یا مشکل بینایی فرزندمان پی ببریم؟
۷۲	کودک نابینا چگونه رشد می‌کند؟ قسمت اول
۷۳	ماه اول زندگی
۷۴	کودک نابینا چگونه رشد می‌کند؟ قسمت دوم
۷۴	چگونگی رشد کودک طی شش ماه نخست زندگی
۷۶	دست‌آوردهای کودک نابینا تا یک سالگی
۷۷	کودک نابینا چگونه رشد می‌کند؟ قسمت سوم
۷۸	توانمندی‌های کودک نابینا تا یک سال نخست زندگی
۷۸	رشد کودک آسیب دیده بینایی در مرحله سه تا پنج سالگی
۸۰	مسائل روانشناختی خانواده‌های افراد آسیب دیده بینایی
۸۱	مکانیزم‌های دفاعی والدین
۸۳	تأثیر مکانیزم‌های دفاعی والدین بر روابط اعضای خانواده
۸۸	پذیرش آگاهانه واقعیت
۹۰	سخن پایانی
۹۲	فهرست منابع فارسی
۹۵	فهرست منابع انگلیسی
۹۷	ضمیمه آشنایی با تشکلهای نابینایان و کم بینایان ایران
۹۹	شبکه تشکلهای نابینایان و کم بینایان کشور «چاووش»
۱۰۰	تشکلهای نابینایان و کم بینایان استان‌ها و شهرستان‌ها
۱۰۹	انجمن باور

اقتضای جان چو ای دل آگهی است
هر که آگه تر بود جاننش قوی است

گفتار ناشر

توانایی انسان در سازمان به آنچه می بیند، به ادراک بینایی او مربوط است. بنابراین، آسیب های بینایی در سال های اولیه زندگی و دوران کودکی موجب بروز برخی تأخیرهای رشدی در حیطه های شناختی، ادراکی - حرکتی، اجتماعی - حرکتی و جسمانی در کودکان می شود. بر مبنای پژوهش های انجام شده، آسیب های بینایی حداقل در سه زمینه بر ادراک و شناخت نابینایان و کم بینایان تأثیر می گذارد که عبارتند از:

• مقدار و نوع تجربیات

• استعداد برای حرکت و رفت و آمد

• کنترل و تسلط بر محیط و برقراری ارتباط صحیح با آن

کودکان با آسیب بینایی به سبب این محدودیت، امکان و فرصت کافی برای تجربه اندوژی و رشد حافظه بینایی خویش را ندارند. لذا ممکن است در مواجهه با اشیاء، وسایل، مکان ها و شرایط جدید، احساس ناامنی یا خطر کنند. از این رو، بی میلی ای که غالباً نسبت به حرکت، جنب و جوش و جستجوی محیط در این کودکان مشاهده می شود، ممکن است نشانه صحت این موضوع باشد.

از آنجا که میزان و کارکرد بینایی، قابلیت و توانایی کودکان را جهت اکتشاف محیط و فعالیت‌های حرکتی که مبنای شکل‌گیری تحول شناختی به شمار می‌رود برای آنان فراهم می‌سازد، ضروریست تا از برنامه‌ای با عنوان «مداخله زودهنگام» برای کمک به این گونه کودکان استفاده شود. برنامه مداخله زودهنگام برای کودکان با آسیب بینایی به شکلی طراحی شده است که سایر حواس کودک را نیز برای فراهم آوردن تجربیاتی که موجب ارتقاء و بهبود رشد شناختی او شود، بکار می‌گیرد. موارد زیر از برنامه مداخله زودهنگام عبارتند از:

- آموزش استفاده از باقیمانده بینایی.
- آموزش ترجمه به محرک‌های بینایی در کسب اطلاعات جدید محیطی.
- آموزش بدست آوردن اطلاعات بدست آمده پیشین در موقعیت‌های جدید.
- کمک رسانی افراد بینا به همگام و به میزان متناسب با نیاز کودک آسیب‌مند بینایی.

• آموزش تحرک و جهت‌یابی و نیز مهارت‌های حسی - حرکتی مبتنی بر ارتقاء اعتماد به نفس، استقلال و فعالیت‌های اجتماعی.

هنگامی که کودک مقداری بینایی مفید دارد، این بینایی باقیمانده حتماً باید به کار گرفته شود در غیر این صورت نمی‌توان باقیمانده بینایی و کارایی آنرا حفظ کرد. از طرفی بررسی چگونگی استفاده کودک از باقیمانده بینایی خویش در خانه و در مدرسه، بیش از اطلاعات بالینی و نمره‌های بدست آمده از سنجش بینایی او، برای معلمان اهمیت دارد.

همواره تأکید بر آن است که تأثیرات غیرمستقیم نابینایی و کم بینایی بر جنبه‌های مختلف رشد و تحول، از محدودیت‌های موجود در محیط، نشأت می‌گیرد.

عدم آگاهی، تصورات نادرست و گاه نگرش‌های منفی جامعه در مورد آسیب‌دیدگان بینایی از یک سو و محدود کردن کودک از فرصت‌ها و تجربه‌هایی که برای رشد همه جانبه او حائز اهمیت است از دیگر سو، به‌طور غیرمستقیم تأثیراتی منفی بر رشد و تحول وی می‌گذارد.

یادآور می‌شود که «یادگیری» از تعامل میان کودک با دنیای پیرامونش به‌وجود می‌آید. او ابتدا از طریق اکتشاف‌های دیداری و لمسی مانند اشاره کردن، رساندن خود به اشیاء و چنگ زدن، میل به تحرک، کشف محیط، پدیده‌های موجود در آنرا درمی‌یابد. سپس به مرور به این نکته پی می‌برد که درک سر کند که اشیاء، بیرون از خود او وجود دارند و دایمی‌اند (حتی اگر دیده نشوند) و تدریجاً نسبت به اشیاء و پدیده‌های پیرامون خویش آگاه می‌شود.

شناسایی اشیاء و درک روابط میان آنها برای کودک با آسیب بینایی به جای آنکه ناشی از برداشت‌های سطحی بر اساس ظاهر اشیاء باشد، مبتنی بر تجربیات لمسی، شنیداری، جنبشی و نیز به کمک توضیحات و اظهار نظرهای بزرگترها حاصل می‌شود. البته می‌دانیم که طی مسیر تمامی این فرآیند برای کودک، والدین، مربیان، معلمان، درمانگران و همه اعضای تیم آموزش و توانبخشی، وقت‌گیر و طاقت‌فرسا است. اگرچه طی مراحل تحول شناختی در کودکان دارای آسیب بینایی از نظر زمانی بیشتر طول می‌کشد، اما در عین حال با همان توالی و پیوستگی مورد انتظار صورت می‌پذیرد.

همچنین در میان کودکان، از نظر زمان رسیدن به نقاط عطف تحولی، بسته به میزان بینایی عملکردی، کیفیت تعامل با اطرافیان، فرصت‌ها و موقعیت‌هایی که برای کسب تجربه و عمل به آن در اختیار دارند، تفاوت‌های اساسی وجود دارد.

شایان ذکر است که میزان و نحوه استفاده کودک از بینایی اش تحت تأثیر شرایط و موقعیت های زیر قرار می گیرد و توجه به آنها از اهمیت قابل ملاحظه ای برخوردار است.

• زمان شروع و سن وقوع آسیب بینایی .

• نحوه مواجهه و نگرش والدین و دیگر اعضای خانواده نسبت به نابینایی و کم بینایی.

• میزان توجه و حمایت های اولیه ای که توسط معلمان مخصوص کودکان با آسیب بینایی اعمال شده یا میزان توقعات و انتظاراتی که معلم از جنبه دانش آموزانی دارد.

• عوامل و ویژگی های شخصی، انگیزشی و نیز میزان امنیت عاطفی، اجتماعی و اعتماد به نفس کودک.

و سرانجام ...

در عین حال که اهداف آموزش و پرورش افراد با آسیب بینایی جدای از اهداف تعلیم و تربیت افراد عادی نیست، لیکن هدف اختصاصی آموزش، پرورش و توانبخشی افراد با آسیب بینایی این است که آنان را با واقعیات محیط و پدیده های اطرافشان آشنا سازیم و بتوانند با موقعیت های گوناگون روبه رو شوند تا اعتماد به نفس در آنان ایجاد یابد و احساس نمایند که به عنوان یک فرد با تمام حقوق فردی، اجتماعی و مدنی خود شناخته شده و مورد قبول قرار گرفته اند.

سید مهدی صادقی نژاد

انتشارات به منش

سخن آغازین

براساس اعلام سازمان بهزیستی، در حال حاضر بالغ بر هفتصد هزار فرد آسیب‌دیده بینا در کشور وجود دارد که حدود بیست درصد از آنان نابینا و مابقی کم‌بینا هستند. این آمار نشان می‌دهد که با وجود توسعه برنامه‌های آموزشی و رشد آگاهی‌های عمومی، تعداد افراد دارای آسیب‌های بینایی کماکان رو به افزایش است. اینکه برای پیشگیری از معلولیت بینایی چه باید کرد، در جای خود قابل مطالعه و بررسی است. اما گستردگی جمعیت آسیب‌دیدگان بینایی را با به عنوان پدر، مادر، معلم یا فعال امور نابینایان به این فکر و می‌دارد که برای این دسته از معلولان و خانواده‌های آنان چه اقداماتی می‌توان انجام داد؟ یکی از مهم‌ترین اقداماتی که در حیطه آموزش و توانبخشی افراد آسیب‌دیده بینایی مدنظر قرار می‌گیرد آموزش فرزندان نابینا و کم‌بینا است. معلولیت بینایی، چه محصول نارسایی‌های ژنتیکی باشد و چه نتیجه عوامل محیطی، محدودیت‌های بسیاری را برای فرد معلول و خانواده وی به بار می‌آورد. والدینی که نمی‌دانند

با فرزند نابینای خود چگونه ارتباط برقرار کنند، درک درستی از محدودیت‌ها و توانمندی‌های او کسب نخواهند کرد و نمی‌توانند در مسیر توانمندسازی وی قدم بردارند.

نابینایی، دارای پیامدهای روانشناختی بسیاری است که توجه به این پیامدها از بروز مشکلات روانی، عاطفی، اجتماعی و رفتاری در خانواده‌های افراد آسیب‌دیده بینایی جلوگیری می‌کند. بنابراین ارائه خدمات مشاوره تخصصی و آموزش خانواده‌ها را می‌توان کلید حل بسیاری از مشکلات آنان دانست. اما این کلید راهگشا را در کجا باید جستجو کرد؟

متأسفانه در حال حاضر آموزش خانواده‌های افراد دارای آسیب‌های بینایی، در برنامه‌های رسمی سازمان بهزیستی و سازمان آموزش و پرورش استثنایی جایگاهی ندارد. البته طی سال‌های اخیر مراکزی تحت عنوان «مرکز خانواده و کودک نابینای زیر شش سال» در برخی استان‌های کشور توسط سازمان بهزیستی تأسیس شده که تلاشی در خور تقدیر است. لیکن آنچه که به بخش فعالیت این مراکز می‌انجامد برخورداری از منابع آموزشی و ارائه خدمات مشاوره‌ای براساس نیازهای آموزشی، توانبخشی و روانشناختی این خانواده‌هاست. کتابی که در اختیار دارید تلاشی هر چند محدود در همگامی با پدران، مادران، معلمان، مربیان و کارشناسانی است که چشم امید به توجه متولیان امر دوخته و آینده درخشان کودکان نابینا و کم‌بینا را دورنمای تلاش خود ساخته‌اند. این کتاب شامل سه بخش است. در

بخش نخست، نکاتی در زمینه چگونگی کمک به رشد ظرفیت‌های جسمانی، روانی و اجتماعی کودکان نابینا و کم‌بینا مطرح شده و در بخش دوم بر اهمیت تلاش‌هایی که برای استقلال کودک نابینا صورت می‌گیرد تأکید شده است. در بخش سوم کتاب نیز مسائل روانشناختی افراد معلول بینایی و خانواده‌های آنان مورد بحث قرار گرفته است. مطالب کتاب با محتوایی علمی و به زبانی ساده بیان شده تا برای تمامی مخاطبان قابل استفاده باشد. تألیف این کتاب براساس مطالعات انجام شده و به‌ویژه آشنایی با دانش و تجربیات ارزشمند کارشناسان مسائل نابینایان صورت گرفته و می‌تواند در دوره‌های آموزش خانواده و جلسات مشاوره مورد استفاده قرار گیرد.

اثر حاضر نیز مانند هر تلاشی دیگری، عالی از نقصان نیست. آنچه نویسنده این کتاب را در اصلاح کارهای موجود مصمم‌تر می‌سازد آگاهی از نظرات و توصیه‌های عزیزانی است که هم‌مسو با اهداف این اثر در مسیر توانمندسازی کودکان نابینا و کم‌بینان خانواده‌های آنان تلاش می‌کنند. امید است این تلاش‌ها به شکوفایی هرچه بیشتر استعدادهای بالقوه کودکان و نوجوانان با آسیب بینایی و تأمین سلامت روانی و اجتماعی خانواده‌های آنان منجر گردد.

حمدالله خواجه حسینی

بهار ۹۶